

‘સમ્યક્ત્વાદિ આઠ ગુણો સહિત...’ મુખ્યપણે. ગુણ એટલે છે તો પર્યાય. ભાષા તો ગુણ છે. ‘સમ્યક્ત્વાદિ આઠ ગુણો સહિત અનંત હોંગે.’ આહાહા..! એવા અનંત જીવો ભવિષ્યમાં થશે. ઓહોહો..! પોતાનો આત્મા પણ ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે એને વર્તમાનમાં નમસ્કાર કરે છે. બરાબર છે? આહાહા..! ‘ક્યા કરકે સિદ્ધ હોંગે?’ એ વિશેષ કલેશે.

(શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

વીર સંવત ૨૫૦૨, જેઠ સુદ ૧૨, બુધવાર
તા. ૦૯-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૨-૩-૪, પ્રવચન નં. ૪

‘પરમાત્મપ્રકાશ’. પાનું-૧૦મું છે. ગયા કાળના અનંત સિદ્ધોને પહેલા નમસ્કાર કર્યા. પહેલી ગાથામાં. બીજી ગાથામાં ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે એને નમસ્કાર કરે છે. કહે છે, ‘ક્યા કરકે સિદ્ધ હોંગે?’ ભવિષ્યમાં અનંત ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ સિદ્ધપદને પામશે. શું કરીને? ‘ક્યા કરકે...’ ‘વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવકર પ્રરૂપિત માર્ગકર...’ આ સત્. સર્વજ્ઞ વીતરાગદેવ, એનો કહેલો ‘માર્ગકર દુર્લભ જ્ઞાનકો પાકે...’ આહાહા..! આત્માનું જ્ઞાન, આત્મજ્ઞાન, આત્મજ્ઞાન. ‘દુર્લભ જ્ઞાનકો પાકે...’ એટલે આત્મજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને. પરનું જ્ઞાન નહિ, વિકારનું નહિ, એક સમયની પર્યાયનું નહિ. આહાહા..! આત્મજ્ઞાન. જ્ઞાન એટલે આત્મજ્ઞાન. આત્મા જે અખંડ-અભેદ એનું જ્ઞાન. દ્રવ્યનું જ્ઞાન. પરનું નહિ, પર્યાયનું નહિ. આહાહા..! સમગ્રાય છે કાંઈ?

‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ સર્વજ્ઞ વીતરાગે કહેલો માર્ગ... આહા..! ‘દુર્લભ જ્ઞાનકો પાકે...’ આત્મજ્ઞાન દુર્લભ (છે), જે અનંતકાળમાં પ્રાપ્ત થયું નથી. એવા ‘દુર્લભ જ્ઞાનકો પાકે રાજા શ્રેણિક આદિકકે જીવ...’ ‘શ્રેણિક’ આદિ જીવો ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થવાના છે ને. બધાને યાદ કર્યા છે. પરમાત્મપ્રકાશ કહીશ, પણ આવા પરમાત્માને યાદ કરીને, નમસ્કાર કરીને કહીશ એમ કહે છે. આહાહા..!

‘પુનઃ કેસે હોંગે? શિવ અર્થાત્ નિજ શુદ્ધાત્માકી ભાવના,...’ નિજ ભગવાનઆત્મા શુદ્ધાત્મા ત્રિકાળી વસ્તુ ધ્રુવ, એની ભાવના-એની એકાગ્રતા. શુદ્ધાત્મારૂપી ભાવ એની ભાવના. ત્રિકાળ શુદ્ધ સ્વભાવ ભગવાનઆત્મા, એવો જે સ્વભાવભાવ, એની ભાવના. આહાહા..! ‘ઉસકર ઉપજા જો વીતરાગ પરમાનંદ સુખ,...’ એનાથી ઉપજેલું વીતરાગ પરમાનંદ. સંસારીના સુખ તો રાગવાળા અજ્ઞાનમાં છે. સુખની કલ્પના કરી માને છે ને. શાસ્ત્ર એમ કહે વ્યવહારે. છે તો દુઃખ. પણ એ માને છે ને અમે કાંઈક સુખી છીએ. પૈસાથી, આબરૂથી સુખી છે, એ તો કલ્પના છે. ખરેખર દુઃખ છે.

મુમુક્ષુ :- ખરેખર દુઃખી છે?

ઉત્તર :- દુઃખી છે. આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદ વિના પુણ્ય-પાપના રાગના સ્વાદિયા દુઃખી છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- જ્યાં સુધી અતીન્દ્રિયનો સ્વાદ ન આવે ત્યાં સુધી દુઃખી છે?

ઉત્તર :- દુઃખી છે. ત્યાં સુધી દુઃખી છે. આહાહા..! આનંદ તો પ્રભુ આત્મામાં છે. સુખશક્તિ. ભગવાનઆત્મા વસ્તુ છે, એમાં સુખનું સામર્થ્ય છે. શક્તિ તો એમાં છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો ભાવ શક્તિ સુખ એને પામ્યા વિના પ્રાણી દુઃખી છે. અને નિજ શુદ્ધાત્મા ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ દ્રવ્ય શુદ્ધ સ્વરૂપ એવો જે સ્વભાવભાવ, તેની ભાવના-તેની અંદર એકાગ્રતા. એનાથી ઉત્પન્ન થયેલું ‘વીતરાગ પરમાનંદ સુખ...’ આહાહા..! આ તો તદ્દન સિદ્ધને વંદન કરે છે ને. સિદ્ધ આવા છે. અને એને પોતાને થાવું છે ને પાછું. આહાહા..!

‘વીતરાગ પરમાનંદ સુખ, ઉસ સ્વરૂપ હોંગે,...’ વીતરાગ પરમાનંદ સુખરૂપે થશે. સિદ્ધ થશે એટલે આમ થશે, એમ કહે છે. સિદ્ધ થશે એટલે શું? કે ‘વીતરાગ પરમાનંદ સુખ, ઉસ સ્વરૂપ હોંગે,...’ આહાહા..! વીતરાગી પરમાનંદ સુખની દશારૂપે થશે. એ સિદ્ધપદ. આહાહા..! ‘સમસ્ત ઉપમા રહિત અનુપમ હોંગે,...’ આહાહા..! જેને અતીન્દ્રિય પરમ આનંદના સુખની પ્રાપ્તિ, એવા એ ‘શ્રેણિક’ રાજા ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે, એના સુખની ઉપમા શું કહેવી? કહે છે. દુનિયાના ચાર ગતિના પ્રાણી તો દુઃખી છે તો એની ઉપમા એને શું હોય? એની ઉપમા એને. છે? ‘સમસ્ત ઉપમા રહિત...’ બધી ઉપમા રહિત પ્રભુનો આનંદ છે. આહાહા..! ‘સમસ્ત ઉપમા રહિત અનુપમ હોંગે,...’ અનુપમ થશે. જેને ઉપમા નહિ એવા સિદ્ધ થશે. આહાહા..!

અભૂતપૂર્વ આવ્યું હતું ને? ‘પંચાસ્તિકાય’માં. ગયા કાળમાં એ પર્યાય ઉત્પન્ન થઈ નથી એવી દશા થશે. આહાહા..! સિદ્ધ. વસ્તુ તો છે. વસ્તુ તો પરમ આનંદમય જ છે. વીતરાગ પરમ આનંદમય, પરમ આનંદ સ્વરૂપ જ છે. એની ભાવનાથી, એકાગ્રતાથી પરમ આનંદ સ્વરૂપ પર્યાયમાં થશે કે જેની પરમાનંદ દશા ઉપમા વિનાની છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

‘ઔર કેવલજ્ઞાનમયી હોંગે.’ સુખ અને જ્ઞાન બેની મુખ્યતા કરી. એકલી જ્ઞાનદશા, પર્યાયમાં કેવળજ્ઞાન એકલી પર્યાય પૂર્ણ. વસ્તુ તો જ્ઞાન પૂર્ણ છે. એવું પૂર્ણ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ જ શુદ્ધ આત્મા છે. એની ભાવનાથી, પરમ આનંદની ભાવનાથી એ પરમ કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત થશે. જુઓ! ‘શ્રેણિક’ રાજા થશે એને પહેલો નમસ્કાર કરે છે. હજી તો નર્કમાં છે. પણ એને યાદ કરે છે કે, ઓહોહો..! આવી દશા તમને પ્રાપ્ત થશે. એ રીતે હું ભવિષ્યમાં સિદ્ધ પ્રાપ્ત થશે એને મારો નમસ્કાર. ભૂતકાળમાં અનંત સિદ્ધો થઈ ગયા. એને મેં યાદ કરીને ભાવનમસ્કાર કર્યો. પહેલા વિકલ્પથી દ્રવ્ય નમસ્કાર (કર્યો). ભવિષ્યમાં આ થશે. ઓહોહો..! અહીં તો સિદ્ધની ટોળી ભેગી થઈ એની વાતું છે. આહાહા..! સિદ્ધનું ગામ વસે છે ત્યાં. બધા સિદ્ધો વસે છે ત્યાં. આહાહા..! અનંતકાળમાં થઈ ગયેલા, ભવિષ્યના રાજા ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ

હશે.

‘ક્યા કરતે હુએ ઐસે હોંગે?’ શું કરીને હશે? પહેલી શુદ્ધાત્મ ભાવના. એ સાધારણ વાત કરી હતી હવે ખુલાસો સ્પષ્ટ કરે છે. ભારે ટીકા છે! આ ભાવનાગ્રંથ છે ને! ભાવનાનો ગ્રંથ છે. ‘સમાધિશતક’ ભાવ... આહાહા..! ‘ક્યા કરતે હુએ ઐસે હોંગે?’ ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ ભવિષ્યમાં પરમાત્મા સિદ્ધ થશે એ શું કરીને થશે? પહેલી વાત તો કરી હતી કે શુદ્ધાત્માની ભાવના (કરીને થશે). પણ એ ભાવના શું ચીજ?

‘નિર્મલ જ્ઞાન દર્શનસ્વભાવ જો શુદ્ધાત્મા હૈ,...’ આહાહા..! કેવો છે ભગવાનઆત્મા? ‘નિર્મલ જ્ઞાન દર્શનસ્વભાવ....’ એનો તો જ્ઞાન-જ્ઞાતા અને દષ્ટા. નિર્મળ જ્ઞાન અને નિર્મળ દર્શન એવો જેનો નિજ સ્વભાવ, એવો શુદ્ધાત્મા. આહાહા..! આ પર્યાયની વાત નથી. ‘નિર્મલ જ્ઞાનદર્શન સ્વભાવ જો શુદ્ધાત્મા હૈ,...’ આહાહા..! કાયમી વસ્તુ જે ધ્રુવ અનાદિઅનંત નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શનમય જે શુદ્ધાત્મા... આહાહા..! ‘નિર્મલ જ્ઞાનદર્શનસ્વભાવ જો શુદ્ધાત્મા હૈ,...’ એમ કહ્યું ને? આહાહા..! કોઈક પૂછતું હતું, છોકરો ઓલો સાંભળે તો કહે, આત્મા શું છે? આખો દિ’ વાત તો આ ચાલે છે. આહાહા..! આત્મા એટલે નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શનમય તે આત્મા. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- નિર્મળ જ્ઞાનદર્શનનો અર્થ કરવો પડે.

ઉત્તર :- નિર્મળ એટલે પવિત્ર-શુદ્ધ. આગળ કહેશે. અમોલિકી એમ કહેશે રત્નત્રયને. જેની કિંમત મોલ નથી એવા રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ થાય છે. આહાહા..! ત્યાં જ હશે. એમાં લખ્યું છે. બહુ સરસ વાત છે. આહાહા..!

‘નિર્મલ જ્ઞાન દર્શનસ્વભાવ...’ નિર્મળ જ્ઞાનદર્શન સ્વભાવ એવો શુદ્ધાત્મા. સ્વભાવવાન શુદ્ધાત્મા, એવો સ્વભાવ. નિર્મળ જ્ઞાનદર્શન સ્વભાવ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- સ્વભાવ જ નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન.

ઉત્તર :- સ્વભાવ નિર્મળ (છે). આહાહા..!

‘ઉસકી યથાર્થ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-આચરણરૂપ અમોલિક રત્નત્રયકર...’ આહાહા..! એવો જે ભગવાન નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવ એવો શુદ્ધાત્મા, તેનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન. આહાહા..! શ્રદ્ધાએ આખા નિર્મળ આનંદના નાથની પ્રતીત લીધી. આહાહા..! પ્રતીતમાં પૂર્ણાનંદના નાથને પાચન કરવાની શક્તિ છે. અગ્નિમાં જેમ અનાજ પકાવવાની શક્તિ છે. એમ ભગવાનઆત્મામાં સમ્યજ્ઞદર્શનમાં પૂર્ણાનંદને પાચન કરવાની એટલે પૂર્ણાનંદને કબુલ કરવાની, પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ, એના ધ્યેયમાં આવ્યો એને માનવાની એની શક્તિ છે. આહાહા..!

સમ્યજ્ઞદર્શનમાં પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ છે તેની પ્રતીતિ કરવાની, પાચન કરવાની શક્તિ છે. ભલે એક સમયની પર્યાય હોય. છે સમ્યજ્ઞદર્શન એક સમયની પર્યાય, પણ એને પાચનમાં તો પૂર્ણાનંદનો નાથ પાચન કરવાની એની શક્તિ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આવી ધર્મની વાત. આમાં એકેન્દ્રિયની, બે ઈન્દ્રિયની દયા પાળવી ને એય..! ‘જાદવજીભાઈ’! આહાહા..!

બાપુ! તને તારી દયા છે કે નહિ? દયાનો અર્થ. જેવડો નિજ સ્વભાવ નિર્મળ આનંદ પૂર્ણ છે, તેને તેવો જીવતો કબુલવો એનું નામ દયા છે. એનું નામ અહિંસા છે. અને એવા પૂર્ણાનંદના નાથને રાગ અને પુણ્ય-પાપવાળો સ્વીકારવો અને પુણ્ય-પાપ છે એમ સ્વીકારમાં અનંત જ્ઞાનનો અનાદર થાય છે. એનું નામ હિંસા છે. આહાહા..! નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શનમય શુદ્ધાત્મા એનો સ્વીકાર નહિ અને પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પ વિભાવ કૃત્રિમ ઉપાધિ દુઃખ, એનો સ્વીકાર, એનું જીવન તે મારું અને આ જીવન તે નહિ, એ હિંસા કરી એની. હિંસાનો અર્થ છે તેનો નકાર કર્યો. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- આમાં મારકૂટ તો કાંઈ થતી નથી.

ઉત્તર :- મારકૂટ થઈ ગઈને. ઘા પડ્યા ને. શરીર નિરોગી ઉપર જેમ છરાના ઘા પડે છે, એમ પુણ્ય-પાપ મારા એ ચૈતન્યના સ્વભાવમાં ઘા પડે છે. આવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ બધી વ્યવહારની વાતું છે. એવા જોગ તો તીર્થંકરના અનંત વાર મળ્યા. સમવસરણ અનંત વાર મળ્યું. આહાહા..! ‘પરમાત્મપ્રકાશ’માં આગળ આવશે. ભવે ભવે જિનવરના સમવસરણમાં જિનવરની પૂજાઓ કરી. પણ એ તો પરદ્રવ્યની પૂજા, એ તો વિકલ્પ છે. આહાહા..! લોકોને બહારથી પરથી કાંઈક થાય તો એને ઠીક પડે છે. પરથી શું થાય? પ્રભુ! પરનો આશ્રય કરવા જ તો રાગ જ થશે. ચાહે તો ત્રણલોકના નાથ ને એની વાણી સાંભળવાનો વખત હશે ત્યાં શુભરાગ જ થશે. આહાહા..!

‘સમયસાર’ના ‘કર્તા-કર્મ અધિકાર’ની ૭૪ ગાથામાં તો એમ કહ્યું છે કે શુભભાવ છે એ વર્તમાન દુઃખરૂપ છે. ભગવાન આનંદના સ્વભાવથી વિપરીત ભાવ છે. દુઃખ છે અને ભવિષ્યમાં દુઃખનું કારણ છે. આહાહા..! એ શુભભાવથી પુણ્ય બંધાશે અને પુણ્યને લઈને કદાચિત્ વીતરાગ અને વીતરાગની વાણી મળશે. પણ એ પરદ્રવ્ય છે એટલે એના ઉપર તારું લક્ષ જશે એટલે રાગ જ થશે.

મુમુક્ષુ :- કોઈ અપેક્ષા કહી હશે.

ઉત્તર :- આ જ અપેક્ષા. (બીજી) કઈ વળી? પરાશ્રિત વ્યવહાર, સ્વઆશ્રિત નિશ્ચય. એ વાણી અને ભગવાન મળવા, એના ઉપર લક્ષ જવું તો રાગ જ થશે. દુઃખ થશે.

મુમુક્ષુ :- આવ્યા વિના રહેતો નથી, આપ એમ કહે છો.

ઉત્તર :- એ જુદી વાત છે. આવે છતાં દૃષ્ટિમાં એ નથી. દૃષ્ટિના વિષયમાં અને દૃષ્ટિમાં એ આદરમાં નથી. આહાહા..! પૂર્ણ ન હોય ત્યારે હોય છે તો ખરું. પણ હેયબુદ્ધિએ છે. આહાહા..! આ તો નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ વીતરાગમાર્ગ છે, ભાઈ! આહાહા..! આવી વાત પૂર્ણ છે, એ શુદ્ધ છે, એ સાંભળવી પણ મહા મુશ્કેલ છે. ઓલામાં એમ ન કહ્યું? અધ્યાત્મ વાત સાંભળનારા ઊંચા છે અને જેણે આવી અધ્યાત્મની વાત યથાર્થપણે-રુચિપણે સાંભળી. ભાવી નિર્વાણ ભાજનમ્. કહ્યું છે ને? ‘સમયસાર’માં મોઢાઆગળ મૂક્યું છે. ‘પચ્ચનંદિ પંચવિંશતિઃ’ આહાહા..! ત્રણલોકનો નાથ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન, જેણે સાંભળ્યો. સાંભળ્યો એને કહીએ કે જેને રુચિ થઈ અંદર. આહાહા..! રુચિથી સાંભળ્યું.

મુમુક્ષુ :- સાંભળવાનો અર્થ રુચિ?

ઉત્તર :- એકલું સાંભળ્યું તો અનંતવાર સાંભળ્યું છે. આહાહા..! એની રુચિમાં પૂર્ણ આનંદ જેને પોષાણમાં આવ્યો, પોષાય છે. વેપારીને જેમ માલ પોસાય છે ને? કે અઢી રૂપિયે ત્યાંથી મળે છે અને અહીંયાં ત્રણ રૂપિયે ઊપજશે. તો લે. તલ કે ઘઉં આદિ. એમ સમકિતીને એ પોસાય છે આત્મા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અરે..! ભાઈ! સંસારના દુઃખથી મુક્ત થવું અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ (કરવી), એના ઉપાય કોઈ અલૌકિક હોય છે. આહાહા..! એ કહે છે, જુઓ!

એવો જે ભગવાન નિર્મળ જ્ઞાન દર્શન સ્વભાવ જે શુદ્ધાત્મા, એની યથાર્થ શ્રદ્ધા. ભગવાન પરમાત્માની શ્રદ્ધા એમ નહિ. આની શ્રદ્ધા. નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવમય શુદ્ધાત્મ વસ્તુ, મોજૂદગી, એની મોજૂદગીની પ્રતીતિ. આહાહા..! તેની સન્મુખ થઈને, તેની સન્મુખ થઈને નિમિત્ત, રાગ અને પર્યાયથી વિમુખ થઈને. આહાહા..! સંયોગ, રાગની પર્યાયથી વિમુખ થઈને. ત્રિકાળી ભગવાન સત્ય પ્રભુ એની સન્મુખ થઈને. આહાહા..! છે આગળ સત્ કહેશે. આહા! એનું શ્રદ્ધાન, એનું જ્ઞાન. નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવરૂપ શુદ્ધાત્મા, એનું જ્ઞાન, એની પ્રતીતિ ને એનું જ્ઞાન. આહાહા..! અને એનું આચરણ. નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન-સ્વભાવરૂપ શુદ્ધાત્મા વસ્તુ, એનું આચરણ. વસ્તુના સ્વભાવનું આચરણ. આ વિકલ્પ દયા, દાન ને વ્રત ને એ આચરણ તો બંધના કારણ છે. આહાહા..! આકરું બહુ. વર્તમાનમાં... આહાહા..!

‘અમોલિક રત્નત્રયકર...’ જેનું મૂલ નથી. રત્નત્રય. આહાહા..! સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જે રત્નત્રય, અમોલિક-જેની કિંમત નથી. આહાહા..! જે મોલથી મળે એવી નથી. અમોલિક છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ પર્યાયની વાત છે. નિર્મળ જ્ઞાન-દર્શન-સ્વભાવ એવો શુદ્ધાત્મા એ વસ્તુ કીધી અને એ વસ્તુની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને આચરણ અમોલિક રત્નત્રય એ પર્યાય છે. આહાહા..! આ તો એકલું માખણ છે, ભાઈ! આહાહા..! ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ એટલે એકલો ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... આહા!

‘અમોલિક રત્નત્રયકર પૂર્ણ...’ આહાહા..! શેમાં આવ્યું? ઓલી કોર છે. ‘અનુચરણ-રૂપામૂલ્યરત્નત્રય’ સંસ્કૃતમાં અમૂલ્ય શબ્દ છે. અમુલક-અમૂલ્ય. આહાહા..! વિશુદ્ધ જ્ઞાનદર્શન સ્વભાવ શુદ્ધાત્મતત્ત્વ, એનું સમ્યક્ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુચરણરૂપ અમુલ્ય રત્નત્રય. આહાહા..! ‘અમોલિક રત્નત્રયકર પૂર્ણ ઔર મિથ્યાત્વ...’ ભર લીધું છે ને. ભર શબ્દ છે ત્યાં. એટલે પૂર્ણ. પૂર્ણ નિર્મળ સ્વભાવ એવો શુદ્ધાત્મ ભગવાન મોજૂદ વસ્તુ છે. એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને આચરણ અમોલિક રત્નત્રયતથી પૂર્ણ. સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રથી પર્યાયમાં પૂર્ણ. વસ્તુએ પૂર્ણ છે અને પર્યાયે પૂર્ણ થયો. આહાહા..!

‘ઔર મિથ્યાત્વ વિષય કષાયાદિરૂપ સમસ્ત વિભાવરૂપ જલકે પ્રવેશસે રહિત...’ એ સંસાર ખારો છે એમ બતાવશે. મિથ્યાત્વ-ભ્રાંતિ, વિષય કષાયાદિ વિભાવરૂપ જળ, એના પ્રવેશ રહિત છે. આવા અમોલિક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના રત્નત્રયથી પૂર્ણ છે અને ‘મિથ્યાત્વ

વિષય કષાયાદિરૂપ સમસ્ત વિભાવરૂપ જલકે પ્રવેશસે રહિત...’ છે. આહાહા..! એવી ‘શુદ્ધાત્મકી ભાવનાસે ઉત્પન્ન હુઆ...’ એવો શુદ્ધાત્મરૂપ ભગવાન ત્રિકાળ, એની ભાવના એ ત્રય. રત્નત્રય. એવી ભાવનાથી ઉત્પન્ન થયેલ. આહાહા..! ‘જો સહજાનંદરૂપ સુખામૃત,...’ સ્વભાવિક આનંદરૂપ સુખઅમૃત. આહાહા..! કેટલા શબ્દ વાપર્યા છે! સ્વભાવિક આનંદ જે સ્વરૂપમાં હતો એ પર્યાયમાં સહજાનંદરૂપ સુખામૃત, સુખરૂપી અમૃત ‘ઉસસે વિપરીત જો નારકાદિ દુઃખ...’ આહાહા..! ચારેય ગતિના દુઃખ છે. સ્વર્ગ એ દુઃખરૂપ છે. ‘નારકાદિ દુઃખ વે હી હુએ ક્ષારજલ,...’ આહાહા..!

‘ઉનકર પૂર્ણ ઈસ સંસારરૂપી સમુદ્ર...’ આ બાજુ લીધું હતું-રત્નત્રય પૂર્ણ. આહાહા..! આ બાજુ પૂર્ણ વસ્તુ પર્યાયમાં રત્નત્રય પૂર્ણ, આ બાજુ ક્ષારસમુદ્ર પૂર્ણ. આહાહા..! ‘વે હી હુએ ક્ષારજલ,...’ આહાહા..! ચાર ગતિના દુઃખરૂપી ખારું જળ. ‘ઉનકર પૂર્ણ ઈસ સંસારરૂપી સમુદ્રકે તરનેકા ઉપાય જો પરમસમાધિરૂપ જહાજ...’ પરમસમાધિરૂપી જહાજ. આવો જે ક્ષારસમુદ્રથી પૂર્ણ એવો સંસાર. આહાહા..! દુઃખરૂપ. એને તરવાનો ઉપાય ‘પરમસમાધિરૂપ જહાજ ઉસકો સેવતે હુએ, ઉસકે આધારસે ચલતે હુએ,...’ આહાહા..! પરમસમાધિને સેવતા થકા સિદ્ધપદને પામ્યા છે. દુઃખને પામતા થકા, ચારિત્ર દુઃખ છે, આ છે (એમ અજ્ઞાની કહે છે). એ તો પરમ આનંદના સુખને પ્રાપ્ત થતા સિદ્ધપદને પામે છે. સમગ્રાણું કાંઈ? એમ કે આ સાધુ ચારિત્રમાં દુઃખ ને કલેશ (ભોગવે) છે. એની વ્યાખ્યાની ખબર નથી.

મુમુક્ષુ :- લોટું ચાવવા બરાબર છે.

ઉત્તર :- એ બધી વાતો ખોટી છે. મીણના દાંતે લોઢાના ચણા ચાવવા, બાપા! એમ ચારિત્ર... એને દુઃખદાયી હશે. ભાઈ! તને ખબર નથી. ચારિત્ર તો અનંત આનંદના રસમાં ઉત્પન્ન થાય એ ચારિત્ર છે. અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં દશા સ્થિર થાય એનું નામ ચારિત્ર. આહાહા..! અરે..! આ લોકો ક્યાંનું ક્યાં બિચારા ભરડીને મારી નાખે. આહાહા..!

‘પૂર્ણ ઈસ સંસારરૂપી સમુદ્રકે તરનેકા ઉપાય...’ ક્ષારસથી પૂર્ણ, એને તરવાનો ઉપાય પૂર્ણાનંદના નાથની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને ચારિત્રથી પૂર્ણ રત્નત્રય... આહાહા..! ‘ઉસકે આધારસે ચલતે હુએ,...’ પરમાનંદના આધારથી અંદર રમે છે. હજી તાવ મટયો નથી ભાઈને? નબળાઈ છે. આહાહા..! અમૃત રેડ્યા છે. મોક્ષને અમૃત કીધું છે ને? મોક્ષને અમૃત કીધું છે. આહાહા..!

કહે છે કે ‘પરમસમાધિરૂપ જહાજ...’ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ પરમ આનંદરૂપી જહાજ (છે). આહાહા..! પરમ આનંદરૂપી જહાજથી આવો ક્ષાર જે સંસાર ચાર ગતિના દુઃખો, એનાથી પાર પમાય છે. મુક્તિ કહેવાય છે. મુક્તિ એટલે દુઃખથી મુક્તિ. નાસ્તિથી કથન છે ને. એટલે મુક્તિ કોની? દુઃખથી. પ્રાપ્તિ કોની? કે આનંદની. આહાહા..! સમગ્રાણું કાંઈ? આહાહા..! ‘અનંત સિદ્ધ હોંગે.’ ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ જીવો ભવિષ્યમાં પૂર્ણાનંદના નાથની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને આચરણથી પરિપૂર્ણ રત્નત્રય (પામી), એનાથી ક્ષારસમુદ્રનો અંત

લાવશે અને પરમ આનંદને પ્રાપ્ત કરશે. એવા સિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું એમ કહે છે. આહાહા..!

‘ઈસ વ્યાખ્યાનકા યહ ભાવાર્થ લુઆ, કિ જો શિવમય અનુપમ જ્ઞાનમય શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ હૈ વહી ઉપાદેય હૈ.’ એ આદરણીય છે. આ એનો સાર. શિવમય એટલે નિરૂપદ્રવ આનંદમય, અનુપમ-જેની ઉપમા નથી. આવ્યું ને માથે? જ્ઞાનમય શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપ. એકલો જ્ઞાનમય, જ્ઞાનવાળો પણ નહિ. આહાહા..! ‘શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ હૈ વહી ઉપાદેય હૈ.’ ત્રિકાળી આનંદનો નાથ એ આદરવા લાયક છે. આહાહા..! નિમિત્ત નહિ, વ્યવહાર નહિ, એક (સમયની) પર્યાય પણ નહિ. પર્યાયમાં ત્રિકાળી આદરવા લાયક છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

‘શિવમય અનુપમ...’ આહાહા..! માથે કહ્યું હતું ને? શિવ નહોતું કહ્યું? ‘શુદ્ધાત્માકી ભાવનાસે ઉત્પન્ન લુઆ જો સહજાનંદરૂપ સુખામૃત,...’ પહેલા કહ્યું હતું. ત્રીજી લીટી. શિવ-શિવ. શિવ કીધું હતું. અનુપમ કહ્યું હતું. બે. શિવ અનુપમ જ્ઞાનમયી. એવો જે શુદ્ધાત્મ સ્વભાવ, શુદ્ધાત્મ ભાવ એ આદરણીય છે. એ અંદરમાં સત્કાર કરવા જેવું છે. એનો સ્વીકાર કરવા જેવું છે. એ આદરણીય એક જ આ ચીજ છે. વ્યવહાર અને ભગવાન પણ આદરણીય નથી. આહાહા..! બે ગાથા થઈ. બેમાં એ કહ્યું. પહેલામાં એ કહ્યું. અનંત સિદ્ધો થયા. કઈ રીતથી એ વાત કરીને (નમસ્કાર કર્યા). ભવિષ્યમાં થશે. કઈ રીતે એ વાત કરી. આહાહા..!

અથાનન્તરં પરમસમાધ્યગ્નિના કર્મેન્ધનહોમં કુર્વાણાન્ વર્તમાનાન્ સિદ્ધાનહં નમસ્કરોમિ -

૩) તે હું વંદું સિદ્ધ-ગણ અચ્છહિં જે વિ હવંત।

પરમ-સમાહિ-મહાગિએ કમ્મિંધણઈં હુણંત।।૩।।

તાન્ અહં વન્દે સિદ્ધગણાન્ તિષ્ઠન્તિ યેડપિ ભવન્તઃ।

પરમસમાધિમહાગ્નિના કર્મેન્ધનાનિ જુહ્વન્તઃ।।૩।।

તે હું વંદું સિદ્ધગણ તાનહં સિદ્ધગણાન્ વન્દે। યે કથંભૂતાઃ। અત્થ(ચ્છ) હિં જે વિ હવંત ઇદાનીં તિષ્ઠન્તિ યે ભવન્તઃ સન્તઃ। કિં કુર્વાણાસ્તિષ્ઠન્તિ। પરમસમાહિમહાગિએઈં કમ્મિંધણઈં હુણંત પરમસમાધ્યગ્નિના કર્મેન્ધનાનિ હોમયન્તઃ। અતો વિશેષઃ। તદ્વથા-તાન્ સિદ્ધસમૂહાનહં વન્દે વીતરાગનિર્વિકલ્પસ્વસંવેદનજ્ઞાનલક્ષણપારમાર્થિકસિદ્ધભક્ત્યા નમસ્કરોમિ। યે કિંવિશિષ્ટઃ। ઇદાનીં પશ્ચમહાવિદેહેષુ ભવન્તસ્તિષ્ઠન્તિ શ્રીસીમન્ધરસ્વામિપ્રભૃતયઃ। કિં કુર્વન્તસ્તિષ્ઠન્તિ। વીતરાગપરમસામાયિકભાવનાવિનાભૂતનિર્દોષપરમાત્મસમ્યક્શ્રદ્ધાનજ્ઞાનાનુચરણરૂપાભેદ-રત્નત્રયાત્મકનિર્વિકલ્પસમાધિવૈશ્વાનરે કર્મેન્ધનાહુતિભિઃ કૃત્વા હોમં કુર્વન્ત ઇતિ। અત્ર શુદ્ધાત્મદ્રવ્યસ્યોપાદેયભૂતસ્ય પ્રાપ્ત્યુપાયભૂતત્વાન્નિર્વિકલ્પસમાધિરેવોપાદેય ઇતિ ભાવાર્થઃ।।૩।।

આગે પરમસમાધિરૂપ અગ્નિસે કર્મરૂપ ઈંધનકા હોમ કરતે હુએ વર્તમાનકાલમેં મહાવિદેહક્ષેત્રમેં સીમંધરસ્વામી આદિ તિષ્ઠતે હૈં, ડનકો નમસ્કાર કરતા હૂં -

ગાથા - ૩

અન્વયાર્થ :- [અહં] મેં [તાન્] ડન [સિદ્ધગણાન્] સિદ્ધ સમૂહોંકો [વન્દે] નમસ્કાર કરતા હૂં [યેડપિ] જો [ભવન્તઃ તિષ્ઠન્તિ] વર્તમાન સમયમેં વિરાજ રહે હૈં, ક્યા કરતે હુએ ? [પરમસમાધિમહાગ્નિના] પરમસમાધિરૂપ મહા અગ્નિકર [કર્મેન્ધનાનિ] કર્મરૂપ ઈંધનકો [જુહ્વન્તઃ] ભસ્મ કરતે હુએ।

ભાવાર્થ :- ડન સિદ્ધોંકો મેં વીતરાગ નિર્વિકલ્પસ્વસંવેદન જ્ઞાનરૂપ પરમાર્થ સિદ્ધભક્તિકર નમસ્કાર કરતા હૂં। કેસે હૈં વે ? અબ વર્તમાન સમયમેં પંચ મહાવિદેહક્ષેત્રોંમેં શ્રીસીમંધરસ્વામી આદિ વિરાજમાન હૈં। ક્યા કરતે હુએ ? વીતરાગ પરમસામાયિકચારિત્રકી ભાવનાકર સંયુક્ત જો નિર્દોષ પરમાત્માકા યથાર્થ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-આચરણરૂપ અભેદ રત્નત્રય ડસ મઠ્ઠ નિર્વિકલ્પસમાધિરૂપી અગ્નિમેં કર્મરૂપ ઈંધનકો હોમ કરતે હુએ તિષ્ઠ રહે હૈં। ડસ કથનમેં શુદ્ધાત્મદ્રવ્યકી પ્રાપ્તિકા ડપાયભૂત નિર્વિકલ્પ સમાધિ ડપાદેય (આદરને યોગ્ય) હૈ, યહ ભાવાર્થ હુઆ।૩।

ત્યાર પછી પરમસમાધિરૂપ અગ્નિ વડે કર્મરૂપી ઈંધનનો હોમ કરતા વર્તમાન વર્તતા સિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું :

ભાવાર્થ : તે સિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું. વીતરાગ નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદનજ્ઞાનરૂપ પારમાર્થિક સિદ્ધભક્તિથી હું નમસ્કાર કરું છું કે જેઓ હાલ પંચમહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજે છે, જેમ કે શ્રી સીમંધર આદિ. શું કરતા તેઓ બિરાજે છે? વીતરાગ પરમસામાયિક ભાવનાની સાથે અવિનાભાવી નિર્દોષ પરમાત્માનાં સમ્યક્ શ્રદ્ધાન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ આચરણરૂપ અભેદરત્નત્રયાત્મક નિર્વિકલ્પ સમાધિરૂપ અગ્નિમાં કર્મરૂપી ઈંધનની આહુતિ દ્વારા હોમ કરતા તેઓ બિરાજે છે. અહીં ડપાદેયભૂત શુદ્ધ આત્મદ્રવ્યની પ્રાપ્તિના ડપાયરૂપ હોવાથી નિર્વિકલ્પ સમાધિ જ ડપાદેય છે એવો ભાવાર્થ છે. ૩.

ગાથા-૩ ઉપર પ્રવચન

ત્રીજી ગાથા. ‘આગે પરમસમાધિરૂપ અગ્નિસે કર્મરૂપ ઈંધનકા હોમ કરતે હુએ વર્તમાનકાલમેં...’ ‘સીમંધર’ ભગવાન આદિ. આહાહા..! પરમસમાધિ. કેવળજ્ઞાની છે ને એ તો? પરમસમાધિ-પરમસમાધિ. વીતરાગભાવરૂપી પરમશાંતિ, પરમ આનંદ એ અગ્નિ. ‘પરમસમાધિરૂપ અગ્નિસે કર્મરૂપ ઈંધનકા હોમ...’ સમય સમયમાં ચાર ઘાતિ કર્મ છે એનો નાશ થાય છે. આહાહા..! ‘હોમ કરતે હુએ...’ લ્યો! ‘પરમસમાધિરૂપ અગ્નિસે કર્મરૂપ

ઈંધનકા હોમ કરતે હુએ વર્તમાનકાલમેં મહાવિદેહક્ષેત્રમેં સીમંધરસ્વામી આદિ તિષ્ઠતે હૈં,...’ વીસ તીર્થકર બિરાજે છે. આહાહા..! વર્તમાનકાળમાં પરમ આનંદરૂપી અગ્નિ, સમાધિરૂપી અગ્નિથી કર્મરૂપી ઈંધણને હોમ બાળતા થકા બિરાજે છે. આહાહા..! ‘મહાવિદેહક્ષેત્રમેં સીમંધરસ્વામી આદિ તિષ્ઠતે હૈં, ઉનકો નમસ્કાર કરતા હૂં.’

૩) તે હુએ વંદુએ સિદ્ધ-ગણ અચ્છહિં જે વિ હવંત।

પરમ-સમાહિ-મહાગિએ કમ્મિંધણહું હુણંત।।૩।।

અન્વયાર્થ :- ‘મેં...’ ‘યોગીન્દ્રદેવ’ કહે છે કે હું ‘ઉન સિદ્ધ સમૂહોંકો નમસ્કાર કરતા હૂં...’ એ સિદ્ધસમૂહ જ છે ને. આહાહા..! ‘જો વર્તમાન સમયમેં વિરાજ રહે હૈં,...’ ‘ભવન્તઃ તિષ્ઠન્તિ’ છે ને? ‘વર્તમાન સમયમેં વિરાજ રહે હૈં, ક્યા કરતે હુએ? પરમસમાધિરૂપ મહા અગ્નિકર કર્મરૂપ ઈંધનકો ભસ્મ કરતે હુએ.’ ‘સબ પદાર્થોં...’ છે ને? ‘અબ વિશેષ વ્યાખ્યાન કરતે હૈં.’ એ તો શબ્દાર્થ ક્યો ગાથાનો.

ભાવાર્થ :- ‘ઉન સિદ્ધોંકો મેં વીતરાગ નિર્વિકલ્પસ્વસંવેદન જ્ઞાનરૂપ પરમાર્થ સિદ્ધભક્તિકર નમસ્કાર કરતા હૂં.’ ભાષા જુઓ! એવા સિદ્ધો જે વર્તમાન તીર્થકર પરમાત્મા બિરાજે છે. એ સિદ્ધ જ છે ને? ‘મેં વીતરાગ નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદન જ્ઞાનરૂપ પરમાર્થ સિદ્ધભક્તિકર...’ આ સિદ્ધભક્તિ. સિદ્ધભક્તિ આવે છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ નહિ. આ તો આ. ‘વીતરાગ નિર્વિકલ્પસ્વસંવેદન જ્ઞાન...’ રાગ વિનાનું અભેદ, સ્વ-પોતાનું વેદન. જ્ઞાનસ્વરૂપ આનંદનું વેદન, એવી પરમાર્થ સિદ્ધ ભક્તિ. એ નમસ્કાર. આહાહા..!

‘ઉન સિદ્ધોંકો મેં...’ વીતરાગ નિર્વિકલ્પ અભેદ સ્વસંવેદનજ્ઞાનરૂપ ‘પરમાર્થ સિદ્ધભક્તિકર નમસ્કાર કરતા હૂં.’ લ્યો! આ ભાવનમસ્કાર. આહાહા..! ‘કૈસે હૈં વે? અબ વર્તમાન સમયમેં પંચ મહાવિદેહક્ષેત્રોંમેં શ્રી સીમંધરસ્વામી આદિ વિરાજમાન હૈં.’ ભગવાન બિરાજમાન છે. આહાહા..! કેટલા અસ્તિત્વની...! ‘વંદિતુ સવ્વ સિદ્ધે’ આવે છે ને? સર્વ સિદ્ધોનું અસ્તિત્વ સ્વીકારી અને એનો આદર કરું છું. છે એ. અનંત સિદ્ધો છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- અમારું ભલું કરે...

ઉત્તર :- ભલું કોણ કરતું હતું? એ તો એમાં આવ્યું છે. હે પરમાત્મા! તમે પૂર્ણ સિદ્ધ છો. પ્રતિધ્વનિ આવે છે કે હે પરમાત્મા! તું પૂર્ણ છો. ‘પ્રતિચ્છન્દ’ આવે છે ને? પહેલી ગાથા. ‘વંદિતુ સવ્વ સિદ્ધે’. પ્રતિચ્છંદના સ્થાને છે. આહાહા..! જેવો એ શબ્દ ઉઠાવે છે કે, હે નાથ! પ્રભુ આપ પૂર્ણ છો. પ્રતિધ્વનિ સામો પડઘો આવે છે, હે નાથ! તું પૂર્ણ છો. પડછંદો નથી કહેતા? ‘રાણપુર’માં છે ને. ગામમાં કાંઈ થાય તો સામે ગઢ છે. પાંચસો વર્ષનો જૂનો. પાંચસો વર્ષનો પથરનો જૂનો ગઢ મોટો. અહીંથી બંધુક વાગી હોય તો ત્યાંથી આવતી હોય એમ લાગે. ઘડાકો ત્યાં જઈને પાછો આવે. એમ પડઘો-પ્રતિઘાત. અવાજનું પ્રતિ-પાછું

વળવું. આહાહા..! પૂર્ણાનંદના નાથ પ્રભુ આપ છો. એનો પ્રત્યાઘાત પાછો અવાજ એવો આવે કે, પૂર્ણાનંદના નાથ આપ છો. આહાહા..! આવી વાત છે ભઈ અધ્યાત્મની.

મુમુક્ષુ :- હિન્દીમાં ઝાંચ કહે છે.

ઉત્તર :- કીધોને પડઘો. પ્રતિઘાત. અહીં એ છે પ્રતિઘાત. બિંબનું પ્રતિબિંબ. સામે બિંબ હોય કાચમાં પ્રતિબિંબ પડે છે ને? એમ ઘા નો પ્રતિઘાત. અવાજનો પ્રતિઘાત. ગુલાંટ ખાય છે. આહાહા..! આવી વાત છે.

‘ક્યા કરતે હુએ?’ ભગવાન શું કરતા (થકા) બિરાજમાન વર્તમાન સિદ્ધ સમૂહ તીર્થકર (થયા)? ‘વીતરાગ પરમસામાયિકચારિત્રકી ભાવનાકર સંયુક્ત...’ આહાહા..! વીતરાગ પરમસામાયિક ચારિત્ર. જુઓ! એની ભાવનાથી, એકાગ્રથી ‘સંયુક્ત જો નિર્દોષ પરમાત્માકા યથાર્થ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-આચરણરૂપ...’ આહાહા..! બીજી લીટી, બીજી લીટીએ શબ્દ વાપરે છે. ‘અભેદ રત્નત્રય ઉસ મયી નિર્વિકલ્પસમાધિરૂપી અગ્નિ...’ આહાહા..! છે? ‘પરમાત્માકા યથાર્થ...’ ‘નિર્દોષ પરમાત્માકા યથાર્થ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-આચરણરૂપ અભેદ રત્નત્રય ઉસ મયી નિર્વિકલ્પસમાધિરૂપી અગ્નિમેં કર્મરૂપ ઈંધનકો હોમ કરતે હુએ...’ વર્તમાન પરમાત્મા બિરાજે છે. સમય સમયમાં આનંદની અગ્નિજ્વાળામાં કર્મરૂપી લાકડાનો હોમ કરે છે. સ્વાહા. એ સ્વાહા. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ત્યારે પ્રકાશમય પરમાત્મા હોય છે.

ઉત્તર :- એક અરિહંત પરમાત્મા હોય અને એક સિદ્ધ પરમાત્મા હોય. એમ. અહીં તો પયયિમાં નિર્દોષ થયા ઈ. વસ્તુ બે પ્રકારની છે. એક કારણપરમાત્મા, એક કાર્યપરમાત્મા. કારણપરમાત્મા એ વસ્તુએ નિર્દોષ છે. કાર્યપરમાત્મા એ પયયિ નિર્દોષ છે. આહાહા..!

‘ઈસ કથનમેં શુદ્ધાત્મદ્રવ્યકી પ્રાપ્તિકા ઉપાયભૂત...’ છે? આ કથનથી શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય વસ્તુ, એની પ્રાપ્તિનો ઉપાય. ‘ઉપાયભૂત નિર્વિકલ્પ સમાધિ ઉપાદેય (આદરને યોગ્ય) હૈ,...’ લ્યો! ઓલામાં આત્મા કીધો હતો. બીજામાં. આમાં નિર્વિકલ્પ સમાધિ. વીતરાગી સમાધિ પ્રગટ કરવા યોગ્ય છે. એ આદરવા યોગ્ય છે. વ્યવહાર વિકલ્પ છે એ આદરવા યોગ્ય છે એમ નથી કહ્યું આમાં. આદરવા યોગ્ય છે નહિ. રાગ એ તો વિકાર-દુઃખ છે. આહાહા..! ‘યહ ભાવાર્થ હુઆ.’ એ ત્રીજી ગાથા થઈ.

અથ પૂર્વકાલે શુદ્ધાત્મસ્વરૂપં પ્રાપ્ય સ્વસંવેદનજ્ઞાનબલેન કર્મક્ષયં કૃત્વા યે સિદ્ધા ભૂત્વા નિર્વાણે વસન્તિ તાનહં વન્દે -

૪) તે પુણુ વંદઉં સિદ્ધ-ગણ જે ણિવ્વાણિ વસંતિ।

ગાણિં તિહુયણિ ગરુયા વિ ભવ-સાયરિ ણ પડંતિ।।૪।।

તાન્ પુનઃ વન્દે સિદ્ધગણાન્ યે નિર્વાણે વસન્તિ।

જ્ઞાનેન ત્રિભુવને ગુરૂકા અપિ ભવસાગરે ન પતન્તિ।।૪।।

તે પુણુ વંદઉં સિદ્ધગણ તાન્ પુનર્વન્દે સિદ્ધગણાન્। કિંવિશિષ્ટાન્। જે ણિવ્વાણિ વસંતિ યે

નિર્વાણે મોક્ષપદે વસન્તિ તિષ્ઠન્તિ। પુનરપિ કથંભૂતા યે। ણાણિં તિહુયણિ ગરુયા વિ ભવસાયરિ ણ પડંતિ જ્ઞાનેન ત્રિભુવનગુરુકા અપિ ભવસાગરે ન પતન્તિ। અત ઋધ્વં વિશેષઃ। તથાહિતાન્ પુનર્વન્દેઽહં સિદ્ધગણાન્ યે તીર્થંકરપરમદેવભરતરાધવપાણ્ડવાદયઃ પૂર્વકાલે વીતરાગનિર્વિકલ્પસ્વસંવેદન-જ્ઞાનબલેન સ્વશુદ્ધાત્મસ્વરૂપં પ્રાપ્ય કર્મક્ષયં કૃત્વેદાનીં નિર્વાણે તિષ્ઠન્તિ સદાપિ ન સંશયઃ। તાનપિ કથંભૂતાન્। લોકાલોકપ્રકાશકેવલજ્ઞાનસ્વસંવેદનત્રિભુવનગુરૂન્^૧। ત્રૈલોક્યાલોકન-પરમાત્મસ્વરૂપનિશ્ચયવ્યવહારપદપદાર્થવ્યવહારનયકેવલજ્ઞાનપ્રકાશેન સમાહિતસ્વસ્વરૂપભૂતે નિર્વાણપદે તિષ્ઠન્તિ યતઃ તતસ્તન્નિર્વાણપદમુપાદેયમિતિ તાત્પર્યાર્થઃ॥૪॥

આગે જો મહામુનિ હોકર શુદ્ધાત્મસ્વરૂપકો પાકે સમ્યગ્જ્ઞાનકે બલસે કર્મોંકા ક્ષયકર સિદ્ધ હુએ નિર્વાણમેં બસ રહે હૈં, ડનકો મૈં વન્દતા હૂં -

ગાથા - ૪

અન્વયાર્થ :- [પુનઃ] ફિર [‘અહં’] મૈં [તાન્] ડન [સિદ્ધગણાન્] સિદ્ધોંકો [વન્દે] બન્દતા હૂં, [યે] જો [નિર્વાણે] મોક્ષમેં [વસન્તિ] તિષ્ઠ રહે હૈં। કૈસે હૈં, વે [જ્ઞાનેન] જ્ઞાનસે [ત્રિભુવને ગુરુકા અપિ] ત્રીનલોકમેં ગુરુ હૈં, તો ઢી [ભવસાગરે] સંસાર-સમુદ્રમેં [નપતન્તિ] નહિં પડતે હૈં।

ભાવાર્થ :- જો ઢારી હોતા હૈ, વહ ગુરુતર હોતા હૈ, ઓર જલમેં ડૂબ જાતા હૈ, વે ઢગવાન ત્રૈલોક્યમેં ગુરુ હૈ, પરંતુ ઢવ-સાગરમેં નહીં પડતે હૈં। ડન સિદ્ધોંકો મૈં વંદતા હૂં, જો તીર્થંકરપરમદેવ, તથા ઢરત, સગર, રાઘવ, પાંડવાદિક પૂર્વકાલમેં વીતરાગનિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદનજ્ઞાનકે બલસે નિજશુદ્ધાત્મસ્વરૂપ પાકે, કર્મોંકા ક્ષયકર, પરમસમાધાનરૂપ નિર્વાણપદમેં વિરાજ રહે હૈં ડનકો મેરા નમસ્કાર હોવે યહ સારાંશ હુઆ॥૪॥

હવે જેઓ પૂર્વકાળે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ પામીને સ્વસંવેદનજ્ઞાનના બળથી કર્મોનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ થઈને નિર્વાણમાં વસે છે તેમને હું નમસ્કાર કરું છું :

ભાવાર્થ : હવે લોકાલોકના પ્રકાશક કેવળજ્ઞાનરૂપ સ્વસંવેદન વડે ત્રણ લોકના ગુરુ છે તે સિદ્ધોને હું ફરી નમસ્કાર કરું છું, કે જે તીર્થંકર પરમદેવો, ભરત, રામચંદ્ર, પાંડવો આદિ પૂર્વકાળે વીતરાગ નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદનજ્ઞાનના બળથી નિજ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પામીને કર્મનો ક્ષય કરી હાલ નિર્વાણમાં સદા કાળને માટે બિરાજી રહ્યા છે, એમાં કાંઈ શંકા નથી.*

૧ પાઠાન્તર : ગુરૂન્ ત્રૈલોક્યા લોકનપરમાત્મસ્વરૂપનિશ્ચયવ્યવહારપદાર્થવ્યવહારનય-કેવલજ્ઞાનપ્રકાશનગુરુકાન્। લોકાલોકનં પરમાત્મસ્વરૂપાવલોકનં નિશ્ચયેન પુદ્ગલાદિપદાર્થાવલોકનં વ્યવહારનયેન કેવલજ્ઞાનપ્રકાશેન.

* પાઠાન્તર : તે સિદ્ધો કેવા છે ? લોકાલોકપ્રકાશે છે તે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત સિદ્ધો છે. વ્યવહારનયથી ત્રણ લોક પ્રકાશક પરમાત્મા નિશ્ચયથી સ્વસ્વરૂપમાં રહેલા સિદ્ધો નિર્વાણપદમાં સ્થિત છે. આથી અહીં નિર્વાણપદ ઉપાદેય છે. એવો તાત્પર્યાર્થ છે. ૪.

ગાથા-૪ ઉપર પ્રવચન

‘આગે જો મહામુનિ હોકર શુદ્ધાત્માસ્વરૂપકો પાકે...’ પહેલા તો સિદ્ધ થઈ ગયા, થશે, વર્તમાન છે એની વાત કરી. હવે મહામુનિ થઈને સિદ્ધ થશે. આહાહા..! પછી હજી આચાર્ય, ઉપાધ્યાયની ગાથા છેલ્લી આવશે. આ તો પહેલી સમુચ્ચ વાત છે. મહામુનિ આનંદરૂપી આનંદમાં રમત કરતાં. આહાહા..! ‘શુદ્ધાત્માસ્વરૂપકો પાકે...’ મહામુનિ આનંદમય થઈને શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરીને. શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપને જેણે દશામાં પ્રાપ્ત કર્યું છે એને મુનિ કહીએ. આહાહા..!

‘સમ્યજ્ઞાનકે બલસે...’ આહાહા..! આત્માના સ્વસંવેદન જ્ઞાનના બળથી ‘કર્મોકા ક્ષયકર સિદ્ધ હુએ...’ કર્મનો નાશ કરીને. જોયું! શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપને પામી ‘સમ્યજ્ઞાનકે બલસે...’ અંતર જ્ઞાનના બળથી ‘કર્મોકા ક્ષયકર સિદ્ધ હુએ...’ કોઈ વ્યવહાર કરતાં કરતાં સિદ્ધ થયા એમ છે નહિ. આ મોટો વાંધો અત્યારનો. આહાહા..! વ્યવહાર પણ મોક્ષમાર્ગ છે, એ તમારા ‘રતનચંદ’ કહે છે. બે મોક્ષમાર્ગ છે. બે ન માને એ ભ્રમમાં છે. ‘ટોડરમલ’ કહે છે કે બે મોક્ષમાર્ગ માને એ ભ્રમમાં છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ઓલો પણ કહે છે ને? કેવો વિચાર? કેવો તમારો? ‘વિવેકસાગર’. ‘વિકાસચંદ્રજી’. એમ કહે છે ને કે ‘ટોડરમલજી’ ભૂલ્યા. ચોથે ગુણસ્થાને નિશ્ચય સમ્યજ્ઞાન વીતરાગ હોય એ માની ભૂલ્યા છે. ‘શ્રીમદ્’ ભૂલ્યા, તમે ભૂલ્યા. અહીં કાગળ આવ્યો છે. ‘વિકાસચંદ્રજી’ એક બ્રહ્મચારી છે. અહીં ‘ચેતનજી’નો (મિત્ર) દોસ્તાર હતો, પહેલા. નાના ગામડામાં ક્યાંક રહે છે.

મુમુક્ષુ :- ‘રતનચંદ્રજી...’

ઉત્તર :- હા. એ ‘રતનચંદ્રજી’.

ચોથે ગુણસ્થાને નિશ્ચય સમ્યજ્ઞાન વીતરાગી હોય (એમ માનનારા) ભૂલેલા છે. ચોથે ગુણસ્થાને સરાગ સમકિત જ હોય. ‘જયસેનાચાર્ય’ એમ કહે છે, એમ કરીને (આધાર આપે છે). સમકિત રાગ સહિત એ તો ચારિત્રના દોષ સહિતની વાત કરી. સમકિત તો વીતરાગી સમકિત છે. પૂર્ણાનંદના નાથની અંતર અનુભવમાં પ્રતીતિ, એ તો વીતરાગી પર્યાય છે. ચોથે ગુણસ્થાને વીતરાગી પર્યાયનું સમકિત છે. આહાહા..! બહુ કાગળ આવે છે. મહિને, બે મહિને કાગળ આવે, શિખામણ આપવા. એને બેઠું નથી ને.

મુમુક્ષુ :- કહે એ જુદો વિષય અને શિખામણ આપે એ જુદો વિષય.

ઉત્તર :- એને એમ કે ભૂલમાં તમે (છો અને) આ બધા માણસને ભૂલમાં નાખો છો. ચોથે ગુણસ્થાને તો સરાગ સમકિત જ હોય. (તે એમ કહે છે) આહાહા..!

અહીં કહે છે, મહામુનિ થઈને... આહાહા..! ત્રણ કષાયનો અભાવ થઈ જેણે મહામુનિ શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કર્યું છે. આનંદના નાથને જેણે પર્યાયમાં હથેળીમાં જેમ મેળવે એમ

મેળવ્યો છે. આહાહા..! મુનિ એને કહીએ. ‘મહામુનિ હોકર શુદ્ધાત્મસ્વરૂપકો પાકે...’ ‘વિદ્યાનંદજી’ કાંઈક કહે છે. રાત્રે બોલે છે. રાત્રે વાત પણ કરે છે. ૩૫ પ્રકારના સાધુ છે એ માયલો હું સાધુ થયો. એવો .. કાંઈક. આહાહા..! અરેરે..! ભાઈ! હજી તો વ્યવહારની શ્રદ્ધાના ઠેકાણા નથી. પણ લોકો મળે છે ને ગાંડા બધા... સભા મોટી થાય, રાજી-રાજી કરી દે.

અહીં તો કહે છે કે મુનિ એને કહીએ, જેને શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવમાં પ્રાપ્ત થયું છે. જેની પર્યાયમાં શુદ્ધાત્મા પ્રાપ્ત કર્યો છે. દ્રવ્યમાં તો છે. આહાહા..! વીતરાગી ત્રણ કષાયના અભાવની પર્યાયમાં શુદ્ધાત્મા પ્રાપ્ત કર્યો છે, પવિત્ર આનંદના નાથને મેળવ્યો છે. આહા..! અને એના સમ્યજ્ઞાનના બળથી. એ સમ્યજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું એના બળથી ‘કર્મોકા ક્ષયકર સિદ્ધ હુએ નિર્વાણમ્ બસ રહે હૈં,...’ એવા મહામુનિઓ પણ નિર્વાણમાં અત્યારે વસે છે. ‘ઉનકો મૈં વન્દતા હું.’ આહાહા..! શું સિદ્ધની ભક્તિનો પ્રેમ ઉછળ્યો છે ને! છ ગાથા સુધી એ લેશે. સાતમા પછી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ લેશે. પછી આઠમામાં ‘પ્રભાકર ભટ્ટ’ પ્રશ્ન કરશે.

૪) તે પુણ વંદઉં સિદ્ધ-ગણ જે ણિવ્વાણિ વસંતિ।

ણાણિં તિહુયણિ ગરુયા વિ ભવ-સાયરિ ણ પડંતિ।।૪।।

અન્વયાર્થ :- ‘કિર મૈં ઉન સિદ્ધોંકો વન્દતા હું, જો મોક્ષમ્ તિષ્ઠ રહે હૈં.’ મોક્ષમાં રહ્યા છે. આહા..! ‘કૈસે હૈં, વે જ્ઞાનસે તીનલોકમ્ ગુરુ હૈં,...’ જ્ઞાનથી ત્રણલોકના ગુરુ છે. આહાહા..! ‘તો ભી સંસાર-સમુદ્રમ્ નહિ પડતે હૈં.’ એટલે શું કહે છે? ગુરુ છે છતાં હેઠે પડતા નથી. ભારે ચીજ તો હેઠે પડે. આહાહા..! ત્રણલોકના મોટા ગુરુ છે. ઓહો..! ‘તો ભી સંસાર-સમુદ્રમ્ નહિ પડતે હૈં.’

ભાવાર્થ :- ‘જો ભારી હોતા હૈ, વહ ગુરુતર હોતા હૈ,...’ લોકું વજનદાર (હોય). ‘ઔર જલમ્ ડૂબ જાતા હૈ,...’ ભારે ચીજ જળમાં ડૂબી જાય છે. ‘વે ભગવાન ત્રૈલોક્યમ્ ગુરુ હૈં,...’ આહાહા..! ત્રણલોકમાં એના જેવા કોઈ મોટા ગુરુ નથી. સિદ્ધ સમાન મોટી કોઈ ચીજ નથી. આહાહા..! ‘પરંતુ ભવ-સાગરમ્ નહીં પડતે હૈં.’ આહાહા..! ત્રણલોકમાં મોટા છે, મહંત છે. આહાહા..! મહાત્મા, મહા-આત્મા થઈ ગયા એ તો. છતાં ભવસાગરમાં પડતા નથી. કેવી શૈલી લીધી, જોયું! ઓલામાં લીધું છે ને ક્યાંક? નહિ? એમ કે સિદ્ધની સંખ્યા થોડી છે. છતાં સિદ્ધની સંખ્યા સંસારીને ખેંચે છે, સિદ્ધ થવા. આવે છે ને? સિદ્ધ થોડા છતાં ઊંચા અને મોટા છે. એ સંસારીજીવને ખેંચે છે. સંસારી જીવ એને ખેંચી નથી શકતો. એવું આવે છે. ‘અષ્ટપાલુડ’માં આવે છે ઘણું કરીને. ‘અષ્ટપાલુડ’ છે ને? એમાં (છે). આહાહા..! ‘અષ્ટપાલુડ’માં ક્યાંક છે. આહાહા..! અનંત સિદ્ધો ઊંચે રહેલા લોકને અગ્રે, એ ખેંચાઈને સંસારી અનંત છે તે ખેંચાઈને અહીં આવતા નથી. પણ સિદ્ધને એવી શક્તિ છે કે એનું લક્ષ કરે છે એ સંસારી ખેંચાઈને સિદ્ધ થાય. આહાહા..! એમ કરીને ત્યાં તો એમ સિદ્ધ કરવું છે કે સિદ્ધ છે એ સંસારમાં આવતા નથી. એમ. આ લોકો કહે છે ને બધા મોક્ષ જાય.. કાલે આવ્યું હતું ને? ચિંતા થાય એટલે પાડો નીચે પાછા એને. ભાન વિનાના. આહાહા..!

‘ઉન સિદ્ધોંકો મૈં વંદતા હું,...’ કેવા? પરમાત્મપદ મહામોટપ મળી છતાં હેઠે આવતા નથી. એવા સિદ્ધોને હું વંદું છું. આહાહા..! ‘જો તીર્થંકરપરમદેવ તથા ભરત,...’ ચક્રવર્તી. ‘સગર,...’ ચક્રવર્તી. ‘રાઘવ,...’ રાઘવ એટલે રામ. ‘પાંડવાદિક પૂર્વકાલમે વીતરાગનિર્વિકલ્પ...’ આહાહા..! પાંડવો પાંચ. ‘પૂર્વકાલમે વીતરાગનિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદનજ્ઞાનકે બલસે નિજશુદ્ધાત્મસ્વરૂપ પાકે,...’ ત્રણ મોક્ષે પધાર્યા છે એ તો સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ગયા છે. આહાહા..! એ પાંચ પાંડવો ... જરી વિકલ્પ આવી ગયો, કેમ હશે? કહો, ફક્ત સાધર્મી છે. એને લોઢાના (ગરમ દાગીના) પહેરાવ્યા. આહાહા..! કહો, એવા ચોથે કાળે આવા મુનિઓને લોઢાના ઘગઘગતા દાગીના પહેરાવ્યા. ત્રણ તો ધ્યાનમાં રહી મોક્ષ પધાર્યા. બેને જરી વિકલ્પ રહ્યો. વિકલ્પ તો શુભ આવ્યો હતો. કેમ હશે? ૩૩ સાગરનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું. કેવળજ્ઞાન દૂર થયું. આહાહા..! એક શુભ વિકલ્પ સાધર્મીને કેમ છે એવા વિકલ્પમાં ૩૩ સાગર વધી ગયા. અને પછી પણ હજી એક બીજો ભવ મનુષ્યનો કરશે. આહાહા..! શુભભાવ સંસારમાં દાખલ કરવાની ચીજ છે. આવે છે ને? પુણ્ય-પાપમાં. આ મુનિ શુભભાવથી સંસારમાં દાખલ થયા. બે ભવ થયા. હવે એ શુભભાવથી આત્માને ધર્મ થાય, લાભ થાય, ઘણી દષ્ટિની વિપરીતતા.

અહીં કહે છે તીર્થંકરદેવો ‘પરમદેવ, તથા ભરત (ચક્રવર્તી), સગર (ચક્રવર્તી), રાઘવ,...’ નામ રામ. ‘રામચંદ્રજી’ મોક્ષ પધાર્યા છે. ‘પાંડવાદિક પૂર્વકાલમે વીતરાગનિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદનજ્ઞાનકે બલસે...’ લ્યો! આ બળથી મોક્ષ પધાર્યા છે એમ કહે છે. વીતરાગ નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદન આત્માના વેદનના જ્ઞાનબળથી ‘નિજશુદ્ધાત્મસ્વરૂપ પાકે,...’ આહાહા..! નિજ નામ પોતાનું શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપ પર્યાયમાં પામીને ‘કર્મોંકા ક્ષયકર,...’ આહાહા..! ‘પરમસમાધાનરૂપ...’ એ નિર્વાણની વ્યાખ્યા કરે છે. ચોથું છે ને? ચોથું છે. ‘નિર્વાણે તિષ્ઠન્તિ’ ‘સમાહિતસ્વ’ ‘સમાહિતસ્વસ્વરૂપભૂતે નિર્વાણપદે તિષ્ઠન્તિ’ લખ્યું છે. ‘સમાહિતસ્વસ્વરૂપભૂતે’ આહાહા..! સમાન સમાધાન, ...સમાધાન. આહાહા..! એવા ‘નિર્વાણપદમે વિરાજ રહે હૈં ઉનકો મેરા નમસ્કાર હો...’ એ ચાર ગાથા થઈ.

(શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

અતઃ ઋધ્વં યદ્યપિ વ્યવહારનયેન મુક્તિશિલાયાં તિષ્ઠન્તિ શુદ્ધાત્મનઃ હિ સિદ્ધાસ્તથાપિ નિશ્ચયનયેન શુદ્ધાત્મસ્વરૂપે તિષ્ઠન્તીતિ કથયતિ -

૫) તે પુણુ વંદઉં સિદ્ધ-ગણ જે અપ્પાણિ વસંતા

લોયાલોઝ વિ સયલુ ઇહુ અચ્છહિં વિમલુ ણિયંતા||૫||

તાન્ પુનર્વન્દે સિદ્ધગણાન્ યે આત્મનિ વસન્તાઃ|

લોકાલોકમપિ સકલં ઇહ તિષ્ઠન્તિ વિમલં પશ્યન્તાઃ||૫||

તે પુણુ વંદઉં સિદ્ધગણ તાન્ પુનર્વન્દે સિદ્ધગણાન્| જે અપ્પાણિ વસંતા લોયાલોઝ વિ સયલુ ઇહુ

अथ (च्छ) हिं विमलु णियंत ये आत्मनि वसन्तो लोकालोकं सततस्वरूपपदार्थं निश्चयन्त इति। इदानीं विशेषः। तद्यथा—तान् पुनरहं वन्दे सिद्धगणान् सिद्धसमूहान् वन्दे कर्मक्षयनिमित्तम्। पुनरपि कथंभूतं सिद्धस्वरूपम्। चैतन्यानन्दस्वभावं लोकालोकव्यापिसूक्ष्मपर्यायशुद्धस्वरूपं ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षणम्। निश्चय एकीभूतव्यवहाराभावे स्वात्मनि अपि च सुखदुःखभावाभाव—योरेकीकृत्य स्वसंवेद्यस्वरूपे स्वयत्ने तिष्ठन्ति। उपचरितासद्भूतव्यवहारे लोकालोकावलोकनं स्वसंवेद्यं प्रतिभाति, आत्मस्वरूपकैवल्यज्ञानोपशमं यथा पुरुषार्थपदार्थदृष्टोः भवति तेषां बाह्यवृत्तिनिमित्तमुत्पत्तिस्थूलसूक्ष्मपरपदार्थव्यवहारात्मानमेव जानन्ति। यदि निश्चयेन तिष्ठन्ति तर्हि परकीयसुखदुःखपरिज्ञाने सुखदुःखानुभवं प्राप्नोति, परकीयरागद्वेषहेतुपरिज्ञाने च रागद्वेषमयत्वं च प्राप्नोतीति महद्दूषणम्। अत यत् निश्चयेन स्वस्वरूपेऽवस्थानं भणितं तदेवोपादेयमिति भावार्थः॥५॥

आगे यद्यपि वे सिद्ध परमात्मा व्यवहारनयकर लोकालोकको देखते हुए मोक्षमें तिष्ठ रहे हैं, लोकके शिखर ऊपर विराजते हैं, तो भी शुद्ध निश्चयनयकर अपने स्वरूपमें ही स्थित हैं, उनको मैं नमस्कार करता हूँ।

गाथा - ५

अन्वयार्थ :- ['अहं'] मैं [पुनः] फिर [तान्] उन [सिद्धगणान्] सिद्धोंके समूहको [वन्दे] वंदता हूँ [ये] जो [आत्मनि वसन्तः] निश्चयनयकर अपने स्वरूपमें तिष्ठते हुए व्यवहारनयकर [सकलं] समस्त [लोकालोकं] लोक अलोकको [विमलं] संशय रहित [पश्यन्तः] प्रत्यक्ष देखते हुए [तिष्ठन्ति] ठहर रहे हैं।

भावार्थ :- मैं कर्मोंके क्षयके निमित्त फिर उन सिद्धोंको नमस्कार करता हूँ, जो निश्चयनयकर अपने स्वरूपमें स्थित हैं और व्यवहारनयकर सब लोकालोकको निःसंदेहपनेसे प्रत्यक्ष देखते हैं, परंतु पदार्थोंमें तन्मयी नहीं हैं, अपने स्वरूपमें तन्मयी हैं। जो परपदार्थोंमें तन्मयी हो, तो परके सुख-दुःखसे आप सुखी-दुःखी होवे, ऐसा उनमें कदाचित् नहीं है। व्यवहारनयकर स्थूलसूक्ष्म सबको केवलज्ञानकर प्रत्यक्ष निःसंदेह जानते हैं, किसी पदार्थसे राग-द्वेष नहीं है। यदि रागके हेतुसे किसीको जाने, तो वे राग द्वेषमयी होवें, यह बड़ा दूषण है, इसलिये यह निश्चय हुआ कि निश्चयनयकर अपने स्वरूपमें निवास करते हैं परमें नहीं, और अपनी ज्ञायकशक्तिकर सबको प्रत्यक्ष देखते हैं जानते हैं। जो निश्चयकर अपने स्वरूपमें निवास कहा, इसलिये वह अपना स्वरूप ही आराधने योग्य है, यह भावार्थ हुआ॥५॥

ત્યાર પછી જો કે શુદ્ધ આત્માઓ સિદ્ધ ભગવંતો-વ્યવહારનયથી મુક્તિશિલા ઉપર બિરાજે છે. તોપણ નિશ્ચયનયથી પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમાં જ સ્થિત છે એમ કહે છે :

૧ભાવાર્થ : હું કર્મના ક્ષય અર્થે ફરીને તે સિદ્ધોને નમસ્કાર કરું છું કે જેઓ નિશ્ચયનયથી પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિત છે અને વ્યવહારનયથી સર્વ લોકાલોકને નિઃસંદેહપણે પ્રત્યક્ષ દેખે છે પરંતુ પર પદાર્થોમાં તન્મય નથી, પોતાના સ્વરૂપમાં તન્મય છે. જો નિશ્ચયનયથી પરપદાર્થમાં તન્મય થઈને તેમને જાણે તો પરના સુખ-દુઃખનું જ્ઞાન થતાં પોતાને સુખ-દુઃખનો અનુભવ થાય અને પરકીય રાગ-દ્વેષ જાણવામાં આવતાં પોતાને રાગદ્વેષમયપણું પ્રાપ્ત થાય એવો મહાન દોષ આવે.

અહીં જે નિશ્ચયથી સ્વસ્વરૂપમાં અવસ્થાન કહ્યું છે તે જ ઉપાદેય છે એવો ભાવાર્થ છે. ૫.

વીર સંવત ૨૫૦૨, જેઠ સુદ ૧૩, ગુરુવાર
તા. ૧૦-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૫-૬, પ્રવચન નં. ૫

‘પરમાત્મપ્રકાશ’ બનાવ્યું. એમાં સાત ગાથામાં સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા છે. સાત ગાથા. પહેલી ગાથામાં ગયા કાળના સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યા. અનંત સિદ્ધો. બીજી ગાથામાં ભવિષ્યમાં અનંત સિદ્ધ થશે એને નમસ્કાર કર્યા. ત્રીજી ગાથામાં વર્તમાન ભગવાન બિરાજે છે એ પણ ભાવે સિદ્ધ છે ને? એને નમસ્કાર કર્યા. ચોથામાં મહામુનિ થઈને નિર્વાણને પ્રાપ્ત થયા, સમ્મુચય મહામુનિ લીધા, ગણધરનું આવ્યું છે આમાં, ચોથીમાં એ નમસ્કાર કર્યા. પાંચમીમાં એનું નિવાસસ્થાન ક્યાં છે એમ નિર્ણય કરીને નમસ્કાર કરે છે. છઠ્ઠીમાં એની પર્યાયમાં ગુણ શું છે એનું સ્મરણ કરીને નમસ્કાર કરે છે. અને સાતમીમાં આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-સાધુને નમસ્કાર કરે છે. આ રીતે સાત ગાથાઓમાં નમસ્કાર(ની વિધિ આ છે.) આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? શું કહ્યું?

ફરીને. પહેલી ગાથામાં ગયા કાળના અનંત સિદ્ધોને યાદ કરીને અને સિદ્ધ કેમ પામ્યા એ સ્થિતિનું વર્ણન કરીને એને નમસ્કાર કર્યા. ભવિષ્યમાં પણ અનંત ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ કઈ વિધિએ મોક્ષમાર્ગથી મોક્ષ પામશે, એને યાદ કરીને ભવિષ્યના અનંત સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યા. વર્તમાનમાં તીર્થંકરદેવ કર્મ ઈંદ્રણમાં અગ્નિમાં કર્મને બાળે છે. ચાર ઘાતિ છે ને. એને યાદ કરીને એમને નમસ્કાર કર્યા. ચોથીમાં મહામુનિ ગણધરાદિ. ચોથો બોલ એમ છે. એને નમસ્કાર (કર્યા). સિદ્ધપદને પામ્યા એને નમસ્કાર. અને આ પાંચમી આવી. પાંચમી ગાથામાં એનું નિવાસસ્થાન ક્યાં એ નિર્ણય કરીને નમસ્કાર કરે છે. એ સિદ્ધો છે ક્યાં? સમજાણું કાંઈ? એ પાંચમી ગાથા છે.

૧ અહીં સંસ્કૃત ટીકા અશુદ્ધ છે તેથી હિંદીના આધારે ભાવાર્થ લખ્યો છે.